

IDÉHISTORISKE FORTÆLLINGER UDVIDER DET ØKONOMISKE

Jakob Bek-Thomsen, Christian Olaf Christiansen, Stefan Gaarsmand Jacobsen og Mikkel Thorup:

Pengene og Livet - historier om marked og moral

Informations Forlag, 2015

288 sider, 299,95 kr.

Det økonomiske liv er ikke indeholdt i streng økonomisk tænkning. Det er den opsamlende konklusion i den allersidste af de 49 små historier, der præsenteres i dette værk af fire idéhistorikere fra Aarhus Universitet. Bogen er struktureret således at de mange skæve historier er ligeligt fordelt på syv kapitler, der hver afdækker forskellige facetter af 'det økonomiske': kultur, tænkning, moral, begreber, sprog, steder og personer. Historierne er skrevet i et uhøjtideligt, letforståeligt sprog, og ret bemærkelsesværdigt er det, at der ikke er den store stilistiske variation, selvom bogen tæller det forholdsvis store forfatterensemble. Den er derfor ganske helstøbt og historierne glider let ned.

Bogen holder hvad den lover. Introduktionen beretter, at bogen hverken er en kronologisk økonomi-idéhistorie eller en minutiøs gennemgang af økonomiske modeller som tungere publikationer kan bryste sig af at være (fx Jürg Niehans sublimt værk *A History of Economic Theory: Classic Contributions, 1720-1980*). Der lægges op til multiverse læsninger og brug af *Pengene og Livet* – som et værk, man kan gå til og fra, eller et skrift, der kan læses på tværs af kapitlerne, altså, efter tidsperiode fremfor emnelæsning. Forfatterne bruger forholdsvis mange introduktionssider på en alternativ, tidsperiodisk inddeling af bogen (Renæssance, Oplysningsstid, industrielt moderne og nutid), i stedet for egentligt at retfærdiggøre, hvorfor bogen er inddelt som den er. Om dette er brugbart for den interesserede læser, er svært at vurdere for nærværende anmelder, der har læst den uden spring, men det er altid befriende sympatisk, når forfattere præsenterer nye måder at tilgå en publikation på. Det spiller jo iøvrigt også godt ind i bogens budskab eller tema om at det økonomiske liv er mere end ét perspektiv, én kalkulation eller én idé.

Som læser møder man forfriskende, og til tider forpustende, mange skikkelser iblandt fortællingerne, hvoraf et lille udpluk er Thukydide, Augustinus, Thomas

Aquinas, Alberti, Vespucci, Thomas More, Machiavelli og Galilei over økonomerne Adam Smith, Malthus, Marshall, Keynes, Arrow, Friedman, Becker og Lucas til højaktuelle akademikere som Piketty, Boltanski & Chiapello, Viviana Zelizer, Ha-Joon Chang og Tony Lawson. Tilmed bliver der nævnt en god del politikere, lobbyister, virksomheder, journalister, reformister, litterater, kapitale og organisatoriske eksperimentaler osv., der alle er med til at skabe det historisk multifacetterede, svært håndgribelige og til dels fortvivlende økonomiske landskab. Den fælles undertone for denne fremstilling udstiller herved netop de politisk-skråsikre økonomiske udtalelser, man tit hører i fjernsynet eller læser i avisen, og giver en kærkommen og frisk betvivlende dissonans, der også har kunnet høres i den offentlige debat.

Værket bidrager med en oxymoronisk 'kortfattet dybde' idet bogen viser hvorledes de økonomiske idéers fundament er støbt på løs grund, der bestandigt må formuleres for så at betvivles, og så omformuleres igen. Idet bogen ikke foregiver at grundigt bearbejde eller formidle spørgsmål om fx værdiskabelse, arbejdets natur, lovgivningers rolle for økonomiens penge- og forretningssystemer og demokratiets beståen, er bogens stærke (og intenderede) side netop, at den viser at spørgsmålene i sig selv er betydeligt til stede i livets mange kringelkroge, samtidig med at være ufærdige produkter af århundredes diskussioner. Bogen er således en god fortællende præsentation af begrebers dynamik fremfor lærebogens eller akademikerens systematik.

Bogen er allerbedst, når man følger tidernes kreative legitimeringsforsøg af forskellige praksisser. For eksempel, den begrebslogiske opfindsomhed, der muliggjorde en udbredt accept af (en bestemt type) åger, eller Davis, Jacksons og Lockes tanker om uopdyrket land, som berettigede den britiske imperialisme. Af samme karat gælder fortællingen om købmandens opførsel, der elegant sammenkobler den etymologiske betydning af *kreditor* og *debitor* med moralsk praksis. Og i fortællingen "Tid er penge" får vi en sjov – men også grundlæggende skræmmende – historie om kirkeklokkens skift fra at følge religiøse bønnetider til at ringe i overensstemmelse med arbejdslivets sekulære praksis. En optimeringsproces og organisatorisk synkronisering af bylivet; med andre ord, det ultimative, forretningsorienterede overtag af offentligheden.

Blandt andre er disse fortællinger med til at udvide horisonten for den almene læser. Publikationens hensigt er som nævnt ikke at bidrage til den akademiske litteratur, men derimod at henvende sig til alle, der har lyst til at være i selskab med

sådanne historier. De (både forfatterne og fortællingerne) kræver ikke så meget af læseren, og det er i dette tilfælde godt. Der er dog tre ting man kan studse over.

For det første, så kunne man godt ønske sig at nogle af fortællingerne var lidt længere. Nogle gange fordi de er gode, andre gange fordi det går for stærkt. Et eksempel på sidstnævnte er historien, ”Den store husholdning”, om væsensforskellen mellem en families husholdningsbudget og statens offentlige kasser. Pointen i fortællingen er at politikere egentlig ikke burde sammenligne sidstnævnte med førstnævnte, fordi husholdning er styret af egennyttig kærlighed til familien mens det statslige styrings- og reguleringsøkonomiske ideal er underbygget af frihed og lighed. Dette synes dog ikke at være tilstrækkelig grund til at afvæbne analogien mellem de to. Det synes umiddelbart som om at analogien i bedste fald skal forklare hvorfor excesser i budgettet ikke er en god idé – hvilket strengt taget ikke bliver forklaret ud fra de forskellige reguleringsidealer. Hvis fortællingen havde været længere, og Rousseaus forklaring var koblet direkte sammen med Thornings husmorråd, som historien indledes med, så ville fortællingen ikke stå tilbage som en anelse konvolutteret og uigennemskuelig. I værste fald henvender fortællingen sig ikke til læseren som et forståeligt narrativ, men som en hævdet påstand.

For det andet, så er hver fortælling udstyret med ”yderligere læsning” som i udgangspunktet er en god idé, men det synes ikke helt at lykkes. Det er nemlig uklart hvilke dele af den angivne litteratur, der henviser til hvilke dele i den pågældende historie. Her kunne det have været ekstra gavnligt, hvis der ikke var angivet hele bøger. Selvom Roger Backhouse eller Mary Morgan har skrevet fremragende, men ikke let tilgængelige, værker, så er henvisningerne til disse værker uoverskuelige. Som interesseret læser kunne jeg forgæves spørge mig selv hvilke dele af bøgerne, jeg burde læse. Indeholder henvisningerne samme type af fortællinger om det bestemte emne? Er de strengt akademiske eller populærvidenskabelige værker? Det står hen i det uvisse, og kan vise sig at være en uoverstigelig barriere for læseren i forhold til at begive sig videre med litteraturen. (Det er kun nogle få steder, der henvises direkte til kapitler, fx i Foucault) Et andet eksempel er den fremragende fortælling om Mary Shelleys *Frankensteins monster*, ”Frankensteins arbejder”, der stilistisk kunne være en klumme fra Center for Vild Analyse, som har tre umiddelbart lignende henvisninger. I stedet for en luksus (som det nok var tiltænkt), er dette nærmere anledning til mild frustration hos den læser, der faktisk kunne ønske sig at give sig i kast med den yderligere læsning.

Som et sidste kritikpunkt præsenterer bogen for få *muligheder* for hvad økonomien kan. Langt de fleste fortællinger om økonomiteori er kritiske fortællinger om ensidige politikker. Flere gange nævnes landkort-metaforen, altså, idéen om at en økonomisk model er en idealisering af virkeligheden (som et landkort er en forenkling af den faktiske geografiske virkelighed), og den bruges kritisk. Men hvordan modeller forholder sig til virkeligheden er et ganske normalt, vidt udbredt diskuteret videnskabsteoretisk problem, der i høj grad er i live i dag. Lidt skarpt kan man sige at det teoretiske model-problem er blevet et politisk problem, netop fordi udøvende økonomer ikke beskæftiger sig med eller kerer sig om de teoretiske begrænsninger for modellers sandhedsudsagn.

Man bliver derfor nødt til at skelne imellem den økonomiske samfundsvidenskab (der inkluderer tænkere som fx Nancy Cartwright, Don Ross og Uskali Mäki), realøkonomiske beregninger, økonomiske tiltag, der bliver ført ud gennem politiske instanser og økonomiske transaktioner, som altid har politisk og kulturel konsekvens eller hvad man nu skal kalde det. Disse skel kunne godt blive gjort klarere, og der findes masser af historier i den økonomiske tænkning, som problemfrit kunne integrere dette i bogen. Oplagte historier kunne være de finurlige galilæiske antagelser, Newlyn-Phillips-maskinen eller von Thünen, der lavede den første økonomiske model i 1826. Førnævnte bog af Mary Morgan (*The World in the Model – How Economists Work and Think*, 2012) indeholder selv mange oplagte historier om hvordan økonomer *gavnligt* tænker i modeller. Det ville have givet bogen et stærkere kritisk potentiale.

Når det er sagt, så er den en fin og sjov bog. Den er en god gaveidé (ment på den bedst mulige måde) til den undrende og reflekterede samfundsborger, og bogen inviterer til gentænkning af økonomiens politiske dominans i hverdagen. For det er sandt, det økonomiske liv er ikke udelukkende indeholdt i streng økonomisk tænkning.

Joachim Wiewiura